

Рубрика журналу: Менеджмент

Строченко Н.І.

к.е.н., професор кафедри економіки та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

Strochenko Natalia

Ph.D., professor of the Department of Economics and Entrepreneurship
named after Professor I.M. Bryukhovetskyi
Sumy National Agrarian University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4721-9523>

Зеленський А.С.

аспірант кафедри економіки та підприємництва
імені професора І. М. Брюховецького
Сумський національний аграрний університет

Zelenskyi Andrii

Postgraduate (Department of Economics and Entrepreneurship
named after Professor I.M. Bryukhovetskyi)
Sumy National Agrarian University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3490-9241>

**ПЕРСПЕКТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
СТІЙКІСТЮ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

**PROSPECTIVE TOOLS FOR MANAGEMENT OF THE FINANCIAL
SUSTAINABILITY OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE**

В статті відмічено про важливість досягнення фінансової стійкості у забезпечення ефективної діяльності аграрного підприємства, яка є основою продовольчої безпеки, яка, в свою чергу, є складовою економічної безпеки

країни. Представлене визначення фінансової стійкості аграрного підприємства та наведено чинники, які впливають на неї. Проаналізовано показники фінансової стійкості та показники рівня забезпеченості оборотних активів робочим капіталом для аграрного підприємства. На основі аналізу виявлено основні проблеми в сфері управління фінансовою стійкістю аграрного підприємства. Зроблено висновок, що для вирішення проблем потрібно забезпечити оптимізацію структури капіталу, підвищення його рентабельності, правильне управління ліквідністю та диверсифікацією джерел фінансування. Систематизовано управлінські рішення та основні перспективні інструменти управління фінансовою стійкістю, а саме: фінансове планування, управління оборотним капіталом та ін.

Ключові слова: *фінансова стійкість, аграрне підприємство, управління фінансовою стійкістю, інструменти управління, робочий капітал.*

The article notes the importance of achieving financial stability in ensuring the effective operation of an agricultural enterprise, which is the basis of food security, which, in turn, is a component of the country's economic security. The definition of financial stability of an agricultural enterprise is presented, as the ability to ensure the continuous implementation of its activities, the ability to pay its obligations in a timely manner and to effectively use available resources. Factors that influence the financial stability of an agricultural enterprise are given, in particular, seasonality, price policy, and others. It is pointed out the importance of securing assets with working capital and the importance of the turnover of working capital in achieving the financial stability of an agricultural enterprise. It is noted that the acceleration of turnover of working capital is one of the key factors ensuring financial stability, as it allows: to increase financial independence, improve solvency, increase profitability, reduce bankruptcy risks, and improve the overall financial condition of the enterprise. The indicators of financial sustainability were analyzed on the example of the Company working in the agricultural sector. Indicators of the level of security of current assets with own working capital (working capital) were

analyzed. Based on the analysis, the main problems in the field of managing the financial stability of the agricultural enterprise were identified, in particular: low equity capitalization, limited access of small and medium-sized enterprises to external sources of financing, suboptimal capital structure, and others. The company needs to ensure optimization of the capital structure, increase of its profitability, proper management of liquidity and diversification of funding sources. Systematized management solutions that will contribute to promising measures to optimize the financial stability of an agricultural enterprise, in particular: introduction of new technologies, development of cooperation, increase of profitability of own capital. The main prospective tools of financial stability management are summarized, namely: financial planning, working capital management, investment management, use of insurance methods, diversification of production, attraction of credit resources, use of tax benefits and discounts, minimization of tax payments.

Key words: financial stability, agricultural enterprise, management of financial stability, management tools, working capital.

Постановка проблеми. Аграрні підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки [8], яка є складовою економічної безпеки країни. Зовнішні потрясіння, такі як зміни у макроекономічному становищі країни та світу, а також вплив міжнародних, соціальних та інших подій обумовлюють постійне зростання цін на ресурси, енергію, капітал, працю. Велике негативне значення накладає й війна. В цих умовах багато вітчизняних підприємств збанкрутували. А у випадку банкрутства аграрних підприємств виникає велика загроза продовольчій безпеці. Тому пошук дієвих управлінських інструментів щодо забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі фінансової стійкості присвячені численні праці науковців. Так, праці таких авторів, як: Бардаш С.В. [1], Демиденко Л., Наконечна Ю. [2], Тараруєв Ю.О. [7] присвячені розгляду сутності та значення фінансової стійкості підприємства. В працях Бондарук

Т.Г., Заїчко І.В., Бондарук І.С. [2], Колосінська М.І., Бойда С.В., Семенко О.О. [5], Нагорний П., Базюк Д. [6] йдеться про необхідність оцінки та діагностики фінансового стану. Праця Каращенко В., Рибіцький О. [4] присвячена питанню ефективного управління фінансовими ресурсами. Незважаючи на численні дослідження, питання пошуку нових інструментів управління фінансовою стійкістю аграрних підприємств потребує поглиблення дослідження.

Мета статті. Метою статті є аналіз фінансової стійкості аграрного підприємства та пошук перспективних інструментів управління нею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова стійкість аграрного підприємства – це спроможність останнього безперебійно здійснювати свою діяльність при умові повного та своєчасного розрахунку за позикові кошти зі своїми кредиторами [1].

Діяльність підприємств аграрного сектору значною мірою залежить від різноманітних чинників, в умовах впливу яких управління фінансовою стійкістю набуває важливого значення.

До таких чинників слід віднести [4]:

- сезонність діяльності, природно-кліматичні умови та ґрунтові особливості, які впливають на виробничий процес, урожайність, обсяги продукції, витрати та кінцеві результати господарювання;
- коливання цін на сільськогосподарську продукцію, а також на матеріальні ресурси та технічне устаткування для агросектора на внутрішньому та зовнішньому ринках, що впливає на фінансові результати діяльності;
- високий рівень конкуренції на аграрному ринку, як з боку внутрішніх, так і зовнішніх конкурентів, що ускладнює доступ до ресурсів, в першу чергу земельних, а також ускладнює реалізацію продукції і, в кінцевому випадку, впливає на прибутковість;
- грошово-кредитна політика, інвестиційна політика в країні, рівень державного регулювання та прямої або непрямої підтримки підприємств

аграрного сектору, що значно впливає на можливості підприємства до виробництва, до розвитку, до інвестиційної діяльності;

- на даному етапі великий негативний вплив на діяльність аграрних підприємств чинить військова агресія росії [3].

Основними показниками фінансової стійкості є (крім показників ліквідності) такі як: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт концентрації позикового капіталу, коефіцієнт маневреності, сума власних оборотних коштів, коефіцієнт фінансування і інші [2, 5, 6].

Розрахунок значення та аналіз динаміки показників фінансової стійкості здійснимо на прикладі одного з Товариств Сумської області, що працює в аграрному секторі. Результати відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники фінансової стійкості

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Значення за нормативом	Відхилення 2023р. від 2021р., ±
Коефіцієнт автономії	0,981	0,976	0,974	$\geq 0,5$ в динаміці збільшення	-0,007
Коефіцієнт фінансової залежності	1,019	1,024	1,026	≤ 2 в динаміці зменшення	+0,007
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,019	0,024	0,026	$\leq 0,5$ в динаміці зменшення	+0,007
Сума власних коштів	127705	127245	130691	збільшення	+2986
Коефіцієнт фінансування	0,019	0,024	0,027	$\leq 0,5$ в динаміці зменшення	+0,008

Джерело: розраховано авторами за даними звітності Товариства

За даними таблиці 1 бачимо, коефіцієнт автономії майже у 2 рази перевищує нормативне значення, наближається до одиниці в кожному році. Свого максимального значення – 0,974 - набуває у 2023 році. Коефіцієнт фінансової залежності, хоча й зростає в динаміці незначно на 0,007 пунктів, однак є значно меншим від нормативного значення. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу становить в середньому за аналізований період 0,02. Аналогічне значення має і коефіцієнт фінансування. Отримані значення

показників свідчать, що в розрахунку на кожную гривню власного капіталу, що вкладений у діяльність даного підприємства, припадає в середньому 2,5 копійок позикового капіталу. Таке значення є незначним і не несе загрози для фінансової стійкості аналізованого підприємства.

Розраховане значення показника автономії має тенденцію до зниження, хоча при цьому перевищує норматив майже 2 два рази. Така ситуація свідчить про здійснену оптимізацію джерел фінансових ресурсів є позитивним явищем. Відмітимо, що велика частка фінансування власним капіталом обмежує можливості інвестицій через високу вартість та обмеженість суми власних фінансових ресурсів.

Таким чином, аналіз показників фінансової стійкості показав, що аналізоване підприємство є достатньо фінансово стійким на висококонкурентному аграрному ринку.

Досягнення збалансованості між активами та пасивами, а також достатньої величини робочого капіталу також означає, що підприємство має фінансову стійкість, отже воно спроможне погашати свої борги вчасно та має потенціал для розвитку в перспективі.

Робочий капітал – це різниця між оборотними активами (запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти) та короткостроковими зобов'язаннями, або різниця між власним та довгостроковим капіталом і необоротними активами підприємства [7].

Забезпеченість активів робочим капіталом має важливе значення для фінансової стійкості підприємства, оскільки свідчить про те, на скільки оборотні активи будь-якого підприємства, в тому числі й аграрного, мають потенціал до генерації прибутку за рахунок власного капіталу.

Робочий капітал та досягнення підприємством ліквідності між собою тісно взаємопов'язані. Для визначення типу фінансової стійкості підприємства здійснюється розрахунок співвідношення активів і пасивів, а також визначається рівень забезпеченості активів робочим капіталом. В аграрному підприємстві можуть бути такі типи фінансової стійкості:

- надлишок (нестача) робочого капіталу для фінансування запасів підприємства;

- надлишок (нестача) робочого капіталу і довгострокових зобов'язань для фінансування запасів;

- надлишок (нестача) нормальних джерел для фінансування запасів.

Таблиця 2

Забезпеченість оборотних активів підприємства власними оборотними коштами (або робочим капіталом)

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р., ±
Власний капітал, тис. грн.	182740	183987	191407	+8667
Необоротні активи, тис. грн.	55035	56742	60716	+5681
Робочий капітал, тис. грн.	127705	127245	130691	+2986
Оборотні активи, тис. грн.	131191	131707	135822	+4631
Оборотні фонди, тис. грн.	57735	69217	68512	+10777
Рівень забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами, %	97,1	97,2	96,0	-1,1
Рівень забезпеченості оборотних фондів власними оборотними коштами, %	221,5	183,2	191,3	-30,2

Джерело: розраховано авторами

За даними таблиці 2 бачимо, що величина власного капіталу значно перевищує величину активів підприємства. Активи представлені більшою мірою необоротними активами, що визначило достатній обсяг робочого капіталу.

Рівень забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами дещо зменшився за аналізований період, а саме на 1,1 п.п., однак при цьому має досить високе значення і становить 96% у 2023 році. Рівень забезпеченості оборотних фондів хоча і зменшився за три роки на 30,2 п.п, однак все рівно має високе значення і становить у 2023 році 191,3%.

Таким чином, отримані значення показників свідчать про досить високий рівень забезпеченості оборотних активів робочим капіталом і позитивно впливає на фінансову стійкість даного підприємства. Однак, незважаючи на такі високі значення забезпеченості робочим капіталом, для досягнення

фінансової стійкості та її посилення підприємству слід постійно здійснювати аналіз такої забезпеченості робочим капіталом та власним капіталом, що є одним з напрямів управління фінансовою стійкістю підприємства.

В площині управління фінансовою стійкістю аграрного підприємства можна виокремити такі проблеми:

1. Низький рівень капіталізації власного капіталу. Це пов'язано з недостатністю отриманих прибутків, а також з небажанням підприємства інвестувати капітал в немобільні ресурси.

2. Низький рівень можливостей для вітчизняних аграрних підприємств для фінансування зовнішніми джерелами.

3. Незбалансованість структури капіталу. Підприємство має намагатися досягти оптимальної пропорції між власним та позиковим капіталом, щоб мати достатньо джерел для фінансування своєї діяльності та, одночасно при цьому, не мати загрози до втрати фінансової стабільності.

4. Вплив зовнішніх чинників та ризиків. Розбалансованість економіки, недосконала система законодавства та державного регулювання, інфляційні та валютні ризики, політична нестабільність, війна впливають на забезпеченість підприємства власними коштами та фінансову стійкість підприємства. Оскільки під впливом вказаних чинників може відбутися знецінення активів та зрости вартість капіталу.

5. Недосконале управління ліквідністю може спричинити ситуацію, коли підприємство не здатне погасити короткострокові зобов'язання, наслідком чого може стати навіть і банкрутство.

6. Невірна оцінка та аналіз фінансових ризиків загрожує фінансовій стійкості підприємства, що посилюється додатково нестабільністю та ризиками зовнішнього середовища.

Для розв'язання виявлених проблем Товариству слід постійно дбати про оптимізацію структури капіталу, про зростання рентабельності капіталу. Слід здійснювати контроль та підвищувати рівень управління ліквідністю. А також

слід здійснювати пошук нових джерел фінансування та періодично їх диверсифікувати.

Для досягнення фінансової стійкості аграрному підприємству можна запропонувати такі управлінські рішення

- впровадження інноваційних технологій виробництва, що можуть позитивно впливати на зменшення витрат та збільшення обсягів;
- впровадження сучасних екологічних, ресурсощадних технологій виробництва, що також впливає на зменшення витратності виробництва;
- кооперація або створення асоціацій з іншими суб'єктами аграрного бізнесу для вирішення спільних проблем;
- підвищення рентабельності власного, позикового та сукупного капіталу;
- збільшення прибутковості для розширення можливостей інвестицій власним капіталом [4].

Також важливим етапом в аналізі фінансової стійкості є аналіз використання оборотних фондів, оскільки збільшення кількості їх оборотів протягом певного періоду здатне впливати на фінансову стійкість. Збільшення оборотності спричиняє:

- підвищення фінансової незалежності та, відповідно, зменшення залежності від зовнішніх джерел коштів;
- підвищення рівня платоспроможності та можливості швидко розраховуватися з боргами;
- збільшення прибутковості;
- зменшення ризику банкрутства та покращення загального фінансового стану на підприємстві.

Отже, збільшення кількості оборотів оборотних коштів позитивно впливає на конкурентоспроможність, на прибутковість, знижуючи при цьому фінансові ризики.

Для збільшення кількості оборотів оборотних коштів для аграрного підприємства можна запропонувати такі управлінські рішення:

- впровадження заходів по оптимізації кількості запасів за допомогою застосування системи «точно в строк»;

- зменшення потреби в матеріалах та, відповідно, в оборотних коштах шляхом застосування інноваційної технології точного землеробства;

- нормування оборотних засобів та управління виробничими запасами;

- покращення системи розрахунків з дебіторами та кредиторами;

- оптимізації платежів за кращими періодами та сумами;

- пошук оптимальних джерел фінансування;

- використання сучасних банківських продуктів.

В якості перспективних інструментів управління фінансовою стійкістю можна назвати такі:

- фінансове планування: впровадження системи бюджетування, ретельне прогнозування доходів і витрат, оптимізація та збалансування джерел фінансування;

- управління оборотними засобами: нормування оборотних засобів, оптимізація та управління запасами, збільшення кількості оборотів оборотних засобів, ліквідація дебіторської заборгованості;

- управління інвестиціями: здійснення оцінки з метою обґрунтування кращого вибору інвестиційного проекту;

- застосування методів страхування від ризиків від пожеж, природних лих, повенів, заморозків та інших явищ;

- диверсифікація виробництва, розширення напрямів діяльності та кількості культур та галузей;

- розширення та оптимізація використання банківських кредитів для фінансування поточної та інвестиційної діяльності;

- оптимізація податкових платежів, використання податкових пільг, знижок з метою зменшення сум податкових виплат.

Висновки. Досягнення підприємством фінансової стійкості відіграє важливе значення для ефективної господарської діяльності аграрного підприємства. В результаті ефективної діяльності створюється якісна

сільськогосподарська продукція, яка є джерелом продуктів харчування для населення та джерелом сировини для промисловості. Отже, від ефективної діяльності аграрного підприємства, яка в свою чергу, залежить від фінансової стійкості, залежить вирішення продовольчої безпеки, яка є важливою складовою економічної безпеки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бардаш С.В. Фінансова стабільність та її значення для розвитку підприємства. Scientific and Practical Conference «Scientific Horizon in the Context of Social Crises». Tokyo, Japan. 2023. № 144. Р. 99–103.
2. Бондарук Т.Г., Заїчко І.В., Бондарук І.С. Діагностика фінансового стану та інвестиційної привабливості підприємства в системі фінансового менеджменту. *Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2022. № 1-2. С. 62–75.
3. Демиденко Л., Наконечна Ю. Фінансова стійкість аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2023. Вип. 1(1 (222)). С.48–55. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/6>. (дата звернення: 14.10.2024).
4. Карашенко В., Рибіцький О. Ефективне управління фінансовими ресурсами у сільськогосподарських підприємствах. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-139>. (дата звернення: 14.10.2024).
5. Колосінська М.І., Бойда С.В., Семенко О.О. Оцінка фінансового стану підприємства з метою удосконалення його фінансової стратегії. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7830>. (дата звернення: 25.09.2023).
6. Нагорний П., Базюк Д. Оцінка фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством. *Трансформаційна економіка*. 2023.

Вип. 1 (01). С. 44–49. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-1-8> (дата звернення: 14.10.2024).

7. Тараруєв Ю.О. Сутність та діагностика фінансового стану підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2021. Випуск № 2(82). С. 113–119.

8. Mishenin Y., Koblianska I., Yarova I., Kovalova O., Bashlai S. Food security, human health, and economy: a holistic approach to sustainable regulation. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol.9. No.4. Pp.50–78. <https://are-journal.com/are/article/view/752>

REFERENCES:

9. Bardash S.V. (2023) Finansova stabilnist ta yii znachennia dlia rozvytku pidpryiemstva [Financial stability and its importance for the development of the enterprise]. Scientific and Practical Conference «Scientific Horizon in the Context of Social Crises». Tokyo, Japan. No. 144. P. 99–103. (in Ukrainian)

10. Bondaruk T.H., Zaichko I.V., Bondaruk I.S. (2022) Diahnostyka finansovoho stanu ta investytsiinoi pryvablyvosti pidpryiemstva v systemi finansovoho menedzhmentu [Diagnostics of the financial condition and investment attractiveness of the enterprise in the financial management system]. *Naukovyi visnyk natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu - Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Auditing*. No. 1-2. С. 62–75.

11. Demydenko L., Nakonechna Yu. (2023) Finansova stiikist aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Financial stability of the agrarian sector of the economy of Ukraine in the conditions of martial law]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika - Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Economy*. Issue 1(1 (222)). P.48–55. Available at: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/6>. (accessed February 28, 2025)

12. Karashchenko V., Rybitskyi O. (2024) Efektyvne upravlinnia finansovymy resursamy u silskohospodarskykh pidpryiemstvakh. [Effective management of financial resources in agricultural enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo - Economy*

and society. vol. 64. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-139> (accessed February 28, 2025)

13. Kolosinska M.I., Boida C.V., Semenko O.O. (2020) Otsinka finansovoho stanu pidpriemstva z metoiu udoskonalennia yoho finansovoi stratehii [Assessment of the company's financial condition in order to improve its financial strategy]. *Efektivna ekonomika - Efficient economy*. vol.4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7830>. (accessed February 28, 2025)

14. Nahornyi P., Baziuk D. (2023) Otsinka finansovoho stanu yak peredumova efektyvnoho upravlinnia pidpriemstvom [Assessment of financial status as a prerequisite for effective management of the enterprise]. *Transformatsiina ekonomika - Transformational economy*. Issue 1 (01). Pp. 44–49. Available at: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-1-8> (accessed February 28, 2025)

15. Tararuiev Yu.O. (2021) Sutnist ta diahnostyka finansovoho stanu pidpriemstva [The essence and diagnosis of the financial state of the enterprise] *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy - Economics and enterprise management*. Issue No. 2(82). Pp. 113–119.

16. Mishenin Y., Koblianska I., Yarova I., Kovalova O., Bashlai S. Food security, human health, and economy: a holistic approach to sustainable regulation. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol.9. No.4. Pp.50–78. <https://are-journal.com/are/article/view/752>